ئەمەلنى باشلاپ بولغاندىن كېيىن تاشلاپ قويۇش

﴿ ۞ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ وَلَا تُبۡطِلُوٓاْ أَعۡمَـٰلَكُمۡ ﴿٣٣﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ وَصَدُّواْ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ ثُمَّ مَاتُواْ وَهُمۡ كُفَّارٌ فَلَن يَغۡفِرَ ٱللَّهُ لَهُمۡ ﴿٣٤﴾ فَلَا تَهِنُواْ وَتَدۡعُوٓاْ إِلَى ٱلسَّلۡمِ وَأَنتُمُ ٱلۡأَعۡلَوۡنَ وَٱللَّهُ مَعَكُمۡ وَلَن يَتِرَكُمۡ أَعۡمَـٰلَكُمۡ ﴿٣٥﴾ ﴾

﴿ئى مۆمىنلەر! اﷲ قا ئىتائەت قىلىڭلار، پەيغەمبەرگە ئىتائەت قىلىڭلار، ئەمەللىرىڭلارنى (كۇفرى، نىفاق ۋە رىيا بىلەن) بىكار قىلىۋەتمەڭلار. شۈبهىسىزكى، كاپىر بولغان ۋە (كىشىلەرنى) اﷲ نىڭ يولىدىن توسقانلار، ئاندىن كاپىر پېتى ئۆلگەنلەرنى اﷲ ھەرگىز مەغپىرەت قىلمايدۇ. (كاپىرلار بىلەن جەڭ قىلغان چېغىڭلاردا) بوشاپ قالماڭلار، (كاپىرلارنى) سۈلهكە چاقىرماڭلار، ھالبۇكى، سىلەر غالىپتۇرسىلەر، اﷲ سىلەر بىلەن بىرگىدۇر، اﷲ ھەرگىز ئەمەللىرىڭلارنىڭ (ساۋابىنى) كېمەيتىۋەتمەيدۇ﴾.

ــ سۈرە مۇھەممەد 33 ـ، 34 ـ، 35 ــ ئايەتلەر

سۆزلۈكلەر تەھلىللىرى

وَلَا تُبۡطِلُوٓاْ: (بىكار قىلىۋەتمەڭلار) يەنى ساۋابىنى زايە قىلىۋەتمەڭلار. ئۇنىڭ سۆز تومۇرى «بۇتلەن» بولۇپ، زايە قىلماق، زىيان سالماق دېگەن مەنىلەردە كېلىدۇ.

وَصَدُّوا: (توسقانلار) يەنى يۈز ئۆرۈگۈزگەنلەر. ئۇنىڭ سۆز تومۇرى «سەدد» بولۇپ، توسماق ۋە يۈز ئۆرۈمەك دېگەن مەنىلەردە كېلىدۇ. اﷲ تائالا مۇشۇ مەنىدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿مۇناپىقلارنىڭ سەندىن قاتتىق يۈز ئۆرۈگەنلىكىنى كۆرىسەن﴾[1].

فَلَا تَهِنُواْ: (بوشاپ قالماڭلار) يەنى سەل قارىماڭلار، ئاجىزلىق قىلماڭلار، دۈشمەن بىلەن ئۇرۇشۇشتىن قورقۇپ قالماڭلار. ئۇنىڭ سۆز تومۇرى «ۋەھن» بولۇپ، روھسي ۋە ئەمەلىي ئاجىزلىقنى بىلدۈرىدۇ. اﷲ تائالا مۇشۇ مەنىدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلار اﷲ يولىدا يەتكەن كۈلپەتلەردىن روھسىزلانمىدى﴾[2].

---

[1] سۈرە نىسا، 61 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ئال ئىمران، 146 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

وَلَن يَتِرَكُمْ: (ھەرگىز كېمەيتىۋەتمەيدۇ) يەنى ئەمەللىرىڭلارنىڭ ساۋابىدىن ھېچ نەرسىنى كېمەيتىۋەتمەيدۇ، سىلەرگە ھەرگىز زۇلۇم قىلمايدۇ. ئۇنىڭ سۆز تومۇرى الوتر «ۋىتر» بولۇپ، ھەققىنى ۋە پۇل - مېلىنى كېمەيتىۋەتمەك، ئايرىۋەتمەك دېگەن مەنىلەردە كېلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بىر ھەدىسىدە مۇنداق دېيىلىدۇ: «كىمكى نامازدىگەرنى ئوقۇماي ئۆتكۈزىۋەتسە، گويا ئۇ ئائىلىسىدىن ۋە پۇل - مېلىدىن ئايرىلىپ كەتكەندەك بولىدۇ.»

زەمەخشەرى مۇنداق دەيدۇ: «بۇ سۆزنىڭ ھەقىقىي مەنىسى بىرىنى تۇغقىنىدىن ياكى پۇل - مېلىدىن ئايرىۋېتىشنى ئىپادىلەيدۇ. بۇ سۆز ئەسلىدە يالغۇز قويماق، دېگەن مەنىدە بولۇپ، ئەمەل قىلغۇچىنىڭ ئەمەلىنى زايە قىلىۋېتىش ۋە ئۇنىڭ ساۋابىنى بىكار قىلىۋېتىش بىراۋنى يالغۇز قويۇشقا ئوخشىتىلغان. مانا بۇ سۆزنىڭ پاساھىتىنى بىلدۈرىدۇ.»[①]

ئايەتلەرنىڭ ئومۇمىي مەنىسى

الله تائالا بۇ ئايەتتە مۆمىنلەرگە ئىماننى ئەسلىتىش ئۈچۈن ئۇلارنى ئىمان بىلەن سۈپەتلەپ خىتاب قىلىدۇ. چۈنكى بۇ سۈپەت ئۇلارنى الله تائالانىڭ بۇ خىتابىتىن كېيىن كېلىدىغان ئەمر پەرمانلىرىغا ئىتائەت قىلىشقا چاقىرىدۇ. ئاندىن الله تائالا ئۇلارنى ئۆزىنىڭ بۇيرۇقلىرىنى ئىجرا قىلىش ۋە توسقان ئىشلىرىدىن يېنىش بىلەن ئىتائەت قىلىشقا بۇيرۇيدۇ. الله تائالاغا ئىتائەت قىلىش دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە بەختكە ئېرىشىشنىڭ بىردىن بىر يولىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئىتائەت قىلىش بولسا، الله تائالاغا ئىتائەت قىلىش ھېسابلىنىدۇ. شۇڭا ھەرقانداق مۆمىنگە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ پۈتۈن سۈننىتىگە ئەگىشىش ۋاجىپ بولىدۇ.

ئاندىن الله تائالا مۆمىنلەرنى ئەمەللىرىنى بىكار قىلىۋېتىشتىن توسىدۇ. بەزى مۆمىنلەر دەسلەپ تائەت - ئىبادەتتىن شۇنداق كۆپ ئەمەللەرنى قىلىدۇ. لېكىن ئۇنى گۇناھ ئىشلەش، رىيا قىلىش، ئۆزلىرىدىن پەخىرلىنىش ۋە باشقا ئىشلار بىلەن زايە قىلىۋېتىدۇ. ئۇلۇغ الله ئۇلارنى ئەنە شۇنداق قىلىشتىن مەنئى قىلىدۇ. شۇڭا ھەر بىر مۆمىن ئىلگىرى قىلغان تائەت - ئىبادەتلىرىنى قوغدىشى لازىم.

كېيىنكى ئايەتتە الله تائالا شېرىك كەلتۈرۈش گۇناھىنى مەغپىرەت قىلمايدىغانلىقىنى، ئۆزى خالىغان كىشىنىڭ ئۇنىڭدىن تۆۋەن گۇناھلىرىنى مەغپىرەت قىلىدىغانلىقىنى بايان قىلىدۇ. شۇڭا ھېچكىم: ئەگەر مۆمىن ئەمەللىرىنى گۇناھ ئىشلەش بىلەن بىكار قىلىۋەتسە، ھالاك بولىدۇ دەپ ئويلاپ قالماسلىقى كېرەك. الله نىڭ پەزلى كەرەمى

[①] ئىمام ئەبۇ ھەييانىنىڭ: «ئەلبەھرۇل مۇھىيت» ناملىق تەپسىرى، 8 - جىلد، 85 - بەت. ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 16 - جىلد، 256 - بەت. ئىمام ئەلۇسىنىڭ «رووھۇلمەئانى» ناملىق تەپسىرى، 26 - جىلد، 80 - بەت.

www.munber.org

مەڭگۈلۈك بولۇپ، مۆمىنىنىڭ گۇناھىنى ئۇنىڭ ئەمەلى بىلەن مەغپىرەت قىلمىغان تەقدىردىمۇ، ئۆز پەزلى كەرەمى بىلەن ئۇنى مەغپىرەت قىلىدۇ.

كاپىرلارنىڭ ئاخىرەتتىكى ھالى ئەنە شۇنداق ئېچىنىشلىق بولغىنىغا ئوخشاش، ئۇلارنىڭ ھالى دۇنيادىمۇ خارلىق ۋە خورلۇق ئىچىدە بولىدۇ. ئى مۆمىنلەر! سىلەر ئۇلار بىلەن ئۇرۇش قىلىشتا ھەرگىز بوشاپ قالماڭلار. ئۇلار بىلەن جەڭ قىلىشتىن قورقماڭلار. غەلىبە كېيىن بولسۇن ياكى ھازىر بولسۇن سىلەرگە مەنسۇپتۇر. سىلەر كۈچسىزلىكىڭلارنى بىلدۈرۈپ ۋە ئاجىزلىقىڭلارنى ئىزھار قىلىپ تۇرۇپ كاپىرلارنى سۈلھىگە چاقىرماڭلار. مۇنداق قىلىش سەلتەنەتنى پەسكەشلەرگە ئۆتكۈزۈپ بەرگەنلىكتۇر. ﴿ھالبۇكى، سىلەر غالىپتۇرسىلەر﴾، غەلىبە، كۈچ ـ قۇۋۋەت، ئۈستۈنلۈك ۋە سەلتەنەت سىلەرگە مەنسۇپتۇر. چۈنكى الله ﴿سىلەر بىلەن بىرگىدۇر﴾. ئۇ سىلەرگە ياردەم ۋە كۈچ ـ قۇۋۋەت بىلەن مەدەت بېرىدۇ. الله ئەمەللىرىڭلاردىن ھېچ نەرسىنى كېمەيتىۋەتمەستىن، ئۇنىڭ ساۋابىنى سىلەرگە تولۇق بېرىدۇ.

مۇھىم پايدىلار

1 ـ ئەبدۇ ئىبنى ھۇمەيد، مۇھەممەد ئىبنى نەسر مىرۋەزى ۋە ئىبنى ئەبۇ ھاتەم، ئەبۇ ئالىيەنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ساھابىلىرى ﴿الله قا ئىتائەت قىلىڭلار، پەيغەمبەرگە ئىتائەت قىلىڭلار، ئەمەللىرىڭلارنى (كۇفرى، نىفاق ۋە رىيا بىلەن) بىكار قىلىۋەتمەڭلار﴾ دېگەن ئايەت نازىل بولغانغا قەدەر، (لا ئىلاھە ئىللەللاھ ــ بىر الله دىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوق) دېگەن سۆز بىلەن ھېچ بىر گۇناھ زىيان كەلتۈرەلمەيدۇ. شۇنداقلا شېرىك كەلتۈرۈش بىلەن قىلىنغان ئەمەل مەنپەئەت قىلمايدۇ، دەپ قارايتتى. بۇ ئايەت نازىل بولغاندىن كېيىن ئۇلار گۇناھنىڭ ئەمەللەرنى بىكار قىلىۋېتىشىدىن قورقىدىغان بولۇپ قېلىشتى.» ئەبدۇ ئىبنى ھۇمەيدنىڭ رىۋايىتىدە: «ئۇلار چوڭ گۇناھلارنىڭ ئەمەللىرنى بىكار قىلىۋېتىشىدىن قورقىدىغان بولۇپ قېلىشتى» دېيىلگەن.

2 ـ ئىبنى نەسر مىرۋەزى، ئىبنى جەرىر ۋە ئىبنى مىردۇۋەيھى، ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «بىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ساھابىلىرى ﴿الله قا ئىتائەت قىلىڭلار، پەيغەمبەرگە ئىتائەت قىلىڭلار، ئەمەللىرىڭلارنى (كۇفرى، نىفاق ۋە رىيا بىلەن) بىكار قىلىۋەتمەڭلار﴾ دېگەن ئايەت نازىل بولغانغا قەدەر، ياخشى ئەمەللەرنىڭ ھەممىسى قوبۇل بولىدۇ، دەپ قارايتتۇق. بۇ ئايەت نازىل بولغاندىن كېيىن بىز: بىزنىڭ ئەمەللىرىمىزنى بىكار قىلىۋېتىدىغان نەرسە نېمىدۇر؟ دېيىشتۇق. ئاندىن: دوزاختا مەھكۇم قىلىپ قويىدىغان چوڭ گۇناھلار ۋە يامان ئىشلار بولۇشى مۇمكىن دېيىشتۇق. ئاندىن چوڭ گۇناھ قىلغان بىرەر ئادەمنى كۆرسەك، ئۇ تۈگەشتى دەيتتۇق. نەتىجىدە بۇ ئايەت نازىل بولدى: ﴿الله ھەقىقەتەن الله قا شېرىك كەلتۈرۈش گۇناھىنى مەغپىرەت قىلمايدۇ، خالىغان ئادەمنىڭ ئۇنىڭدىن باشقا گۇناھىنى

مەغپىرەت قىلىدۇ﴾[1]. بۇ ئايەت نازىل بولغاندىن كېيىن بىز ئۇنداق سۆزلەرنى قىلىشتىن توختىدۇق. شۇنىڭدىن كېيىن بىز چوڭ گۇناھلاردىن بىرىنى قىلغان ئادەمنى كۆرسەك ئۇنىڭ ئاقىۋىتىدىن ئەنسىرەيدىغان، ئۇنداق گۇناھلارنى قىلمىغان ئادەمنى كۆرسەك ئۇنىڭغا ياخشى ئاقىۋەت ئۈمىد قىلىدىغان بولدۇق.»[2]

تەپسىرنىڭ ئىنچىكە ۋە نازۇك نۇقتىلىرى

1 ـ ئەلۇسى مۇنداق دەيدۇ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئىتائەت قىلىشقا ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىش ئۈچۈن اللہ تائالانىڭ: ﴿پەيغەمبەرگە ئىتائەت قىلىڭلار﴾ دېگەن سۆزىدە ”ئىتائەت قىلىڭلار“ دېگەن پېئىل قايتا تەكرارلانغان.»[3]

2 ـ اللہ تائالا: ﴿ئەمەللىرىڭلارنى بىكار قىلىۋەتمەڭلار...﴾ دېدى.

فەخرۇددىن رازى بۇ ئايەت ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: «بۇ ئايەتنىڭ مۇنداق بىرقانچە مەنىلەرنى ئىپادىلەش ئېھتىمالى بار:

بىرىنچى، سىلەر ئەمەل قىلىۋاتقان نەرسە ئۈستىدە داۋاملىق چىڭ تۇرۇڭلار، اللہ قا شېرىك كەلتۈرمەڭلار، ئۇنداق قىلساڭلار ئەمەللىرىڭلار بىكار بولۇپ كېتىدۇ، دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ. اللہ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئەگەر سەن اللہ قا شېرىك كەلتۈرسەڭ، سېنىڭ ئەمەلىڭ ئەلۋەتتە بىكار بولۇپ كېتىدۇ﴾[4].

ئىككىنچى، خۇددى ئەھلى كىتابلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئىنكار قىلىش ۋە ئۇنىڭغا قارشى چىقىش بىلەن ئەمەللىرىنى بىكار قىلىۋەتكەندەك، پەيغەمبەرگە ئىتائەت قىلماسلىق بىلەن ﴿ئەمەللىرىڭلارنى بىكار قىلىۋەتمەڭلار﴾ دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ. بۇ مەنىنى اللہ تائالانىڭ مۇنۇ سۆزى كۈچلەندۈرىدۇ: ﴿ئى مۆمىنلەر! (رەسۇلۇللاھقا سۆز قىلغان چېغىڭلاردا) ئاۋازىڭلارنى پەيغەمبەرنىڭ ئاۋازىدىن يۇقىرى قىلماڭلار، سىلەر بىر ـ بىرىڭلار بىلەن (توۋلاپ) يۇقىرى ئاۋازدا سۆزلەشكەندەك، پەيغەمبەرگە (توۋلاپ) يۇقىرى ئاۋازدا سۆز قىلماڭلار، (ئۇنداق قىلساڭلار) ئۆزلىرىڭلار تۇيماستىن، (قىلغان ياخشى) ئەمەللىرىڭلار بىكار بولۇپ كېتىدۇ﴾[5].

ئۈچىنچى، قىلغان ياخشى ئىشىڭلارنى مىننەت قىلىش ۋە باشقىلارنى رەنجىتىش بىلەن ﴿ئەمەللىرىڭلارنى بىكار قىلىۋەتمەڭلار﴾ دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ. اللہ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلار ساڭا مۇسۇلمان بولغانلىقىنى مىننەت قىلىدۇ، (ئۇلارغا) «سىلەر

---

[1] سۈرە نىسا، 48 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] ئىمام ئەبۇ ھەييانىنىڭ: «ئەلبەھرۇل مۇھىيت» ناملىق تەپسىرى، 8 ـ جىلد، 85 ـ بەت.
[3] ئىمام ئەلۇسىنىڭ «روھۇلمەئانى» ناملىق تەپسىرى، 26 ـ جىلد، 80 ـ بەت.
[4] سۈرە زۇمەر، 65 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[5] سۈرە ھۇجۇرات، 2 ـ ئايەت.

www.munber.org

ماڭا مۇسۇلمان بولغانلىقىڭلارنى مىننەت قىلماڭلار، بەلكى الله سىلەرنى ئىمانغا ھىدايەت قىلغانلىقىنى مىننەت قىلىدۇ، ئەگەر سىلەر راست (مۆمىن) بولساڭلار» دېگىن﴾[1] دەيدۇ.»[2]

تەپسىرشۇناسلار ئەمەللەرنى بىكار قىلىۋېتىدىغان نەرسە ھەققىدە مۇنداق بىرقانچە قاراشقا كەلگەن:

ھەسەن بەسرى مۇنداق دەيدۇ: «ئۇ چوڭ گۇناھلار ۋە قەبىھ ئىشلاردۇر.»

ئەتائ مۇنداق دەيدۇ: «شەك ۋە مۇناپىقلىقتۇر.» بۇ قاراش ئىبنى ئەبباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن نەقىل قىلىنغان.

ئىبنى ئابباس مۇنداق دەيدۇ: «رىيا ۋە كۆز ـ كۆز قىلىشتۇر.» بۇ قاراش ئىبنى جۇرەيجدىن نەقىل قىلىنغان.

مۇقاتىل مۇنداق دەيدۇ: «مىننەت قىلىشتۇر.»

پەخىرلىنىپ كېتىشتۇر پەخىرلىنىپ كېتىش ياخشىلىقلارنى خۇددى ئوت ئوتۇننى كۆيدۈرىۋەتكەندەك كۆيدۈرۈۋېتىدۇ، دېگەن قاراشمۇ بار.

ئەمەللەردىن سەدىقە كۆزدە تۇتۇلغان بولۇپ، ئۇنى مىننەت قىلىش ۋە ئالغان كىشىنى رەنجىتىش بىلەن شۇ ئەمەللەرنى بىكار قىلىۋېتىشنى كۆرسىتىدۇ، دېگەن قاراشمۇ بار.

قۇرتۇبى مۇنداق دەيدۇ: «بۇ قاراشلارنىڭ ھەممىسى بىر ـ بىرىگە يېقىن بولۇپ، ھەسەننىڭ سۆزى ھەممە مەنىنى يىغىنچاقلايدۇ.»[3]

3 ـ الله تائالا: ﴿ھالبۇكى، سىلەر غالىپتۇرسىلەر﴾ دىدى.

ئايەتتىكى غالىبلىق مەرتىۋىنىڭ يۇقىرىلىقىنى كۆرسىتىدۇ. يەنى سىلەر ئۇلاردىن ئىززەتلىكسىلەر. چۈنكى سىلەر مۆمىندۇرسىلەر. گەرچە بەزى ۋاقىتلاردا ئۇلار سىلەرگە غالىپ كەلسىمۇ، پاكىت سىلەرگە مەنسۇپ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿غەلىبە اللهغا، الله نىڭ پەيغەمبىرىگە ۋە مۆمىنلەرگە مەنسۇپ﴾[4].

﴿ھالبۇكى، سىلەر غالىپتۇرسىلەر﴾ دېگەن بۇ ئايەت، سىلەر الله نى ئۇلاردىن بەك بىلىسىلەر دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ، دەپمۇ قارىلىدۇ. جەسساس مۇنداق دەيدۇ: «سىلەر الله قا ئۇلاردىن يېقىنسىلەر دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ.»

---

[1] سۈرە ھۇجۇرات، 17 ـ ئايەت.
[2] ئىمام فەخرۇددىن رازىنىڭ «ئەتتەپسىر ئەلكەبىر» ناملىق تەپسىرى، 7 ـ جىلد، 551 ـ بەت.
[3] ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 16 ـ جىلد، 255 ـ بەت. ئىمام ئەلۇسىنىڭ «روھۇلمەئانى» ناملىق تەپسىرى، 26 ـ جىلد، 79 ـ بەت. ئىمام ئىبنى جەۋزىنىڭ «زادۇل مەسىر في ئىلمىتتەپسىر» ناملىق تەپسىرى، 7 ـ جىلد، 413 ـ بەت.
[4] سۈرە مۇنافىقۇن، 8 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

بۇ مەنىلەرنىڭ ھەممىسى بىر ـ بىرىگە يېقىندۇر. ئىمان مۆمىنلەرنىڭ مەرتىۋىسىنى كۆتۈرىدۇ ۋە ئۇلارنى غەلىبىگە ئېرىشتۈرىدۇ.

4 ـ فەخرۇددىن رازى الله تائالانىڭ: ﴿الله ھەرگىز ئەمەللىرىڭلارنىڭ (ساۋابىنى) كېمەيتىۋەتمەيدۇ﴾ دېگەن سۆزى ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: بۇ ۋەدىدۇر. چۈنكى الله تائالا: ﴿الله سىلەر بىلەن بىرگىدۇر﴾ دېگەن بولغاچقا غەلىبە سىلەرنىڭ سەۋەبىڭلار بىلەن ئەمەس، الله نىڭ ياردىمى بىلەن بولىدۇ، دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ. ئۇنداقتا بىرى: مەن ئەرزىگىدەك بىرەر ئەمەل قىلالمىدىم، مەن قەدىرلىنىشكە ھەقلىق ئەمەسمەن دېيىشى مۇمكىن. الله تائالا بۇ ئۇقۇمنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن: «الله سىلەرگە ياردەم بېرىدۇ، شۇنداق تۇرسىمۇ ئۇ سىلەرنىڭ ئەمەللىرىڭلاردىن ھېچ نەرسىنى كېمەيتىۋەتمەيدۇ. گويا غەلىبە سىلەرنىڭ سەۋەبىڭلار بىلەن ۋە سىلەر تەرىپىدىن بولغاندەك، سىلەر بۇنىڭغا مۇستەقىل ئېرىشكەندەك قىلىندى. شۇڭا الله سىلەرگە جاپا ـ مۇشەققەت تارتقۇچىنىڭ ئەجرىنى بېرىدۇ» دېگەن.[1]

5 ـ ئايىتى كەرىم مۆمىنلەرنى ئەزىز ياشاشقا ۋە قەدرىنى قىلىشقا، چاقىرىدۇ. ئۇلارنى دۈشمەنلەرگە قارشى قىلچە بوشاپ قالماستىن ياكى سەل قارىماستىن جىھاد قىلىشقا ۋە كۈرەش قىلىشقا رىغبەتلەندۈرىدۇ. چۈنكى مۆمىن خورلۇق ۋە خارلىق ئىچىدە ھايات كەچۈرۈشكە رازى بولمايدۇ.

شەرىئەت ھۆكۈملىرى

بىرىنچى ھۆكۈم

الله تائالانىڭ: ﴿ئەمەللىرىڭلارنى بىكار قىلىۋەتمەڭلار﴾ دېگەن سۆزى ھەققىدە.

بۇ ئايەت الله تائالاغا يېقىنلىق ئىزدەپ بىرەر ئەمەلنى باشلىغان ھەرقانداق كىشىنىڭ ئۇنى تولۇق ئادا قىلماستىن تاشلاپ قويۇشىنىڭ دۇرۇس ئەمەسلىكىنى كۆرسىتىدۇ. ئۆلىمالار بۇ ھۆكۈم ھەققىدە مۇنداق ئىككى قاراشقا كەلگەن:

ئىمام شافىئىي ۋە ئەھمەد مۇنداق دەپ قارايدۇ: ئەگەر بىرى ھەج قىلىشتىن باشقا بىرەر نەپلە ئىبادەتنى باشلىغاندىن كېيىن ئۇنى تولۇقلىماستىن تاشلىۋەتسە، ئۇنىڭغا ھېچ گۇناھ بولمايدۇ، بىراق ھەجنى تولۇق ئادا قىلىشى لازىم. ئەمما ناماز ۋە روزىغا كەلسەك، ئۇنى تولۇقلاش سۈننەتتۇر، پەرز ئەمەس.

ئىمام ئەبۇ ھەنىفە ۋە مالىك مۇنداق دەپ قارايدۇ: ئۇنىڭ ئۇنداق قىلىش ھەققى يوق. ئەگەر ئۇ بىرەر نەپلە ئەمەلنى بىكار قىلىۋەتسە، ئۇنىڭ گەردىنىگە ئۇنىڭ قازاسىنى قىلىش پەرز بولىدۇ.

[1] ئىمام فەخرۇددىن رازىنىڭ «ئەتتەپسىر ئەلكەبىر» ناملىق تەپسىرى، 7 ـ جىلد، 552 ـ بەت.

www.munber.org

بىرىنچى قاراشتىكىلەرنىڭ دەلىلى

ئۇلار مۇنداق دەيدۇ: «بۇ نەپلە ئىبادەتتۇر. نەپلە ئىبادەت قىلغۇچى ئۆزىنى ئۆزى ئىبادەتكە بۇيرۇيدۇ. ئۇنى ئىبادەتكە مەجبۇرلاش نەپلە ئىبادەتنى نەپلە بولۇش سۈپىتىدىن چىقىرىپ تاشلايدۇ. الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿ياخشى ئىش قىلغۇچىلارنى ئەيىبلەشكە يول يوقتۇر﴾[1].

ئۇلار مەزكۇر ئايەتلەرنى دەلىل قىلغۇچىلارغا جاۋاب بېرىشتە مۇنداق دەيدۇ: «ئۇ ئايەت پەرز ئەمەللەرنىڭ ساۋابىنى بىكار قىلىۋېتىشنى كۆرسىتىدۇ. شۇڭا ئۇ ئايەت كىشىلەرنى ئەمەللىرىنىڭ ساۋابىنى بىكار قىلىۋېتىشتىن توستى. ئەمما نەپلە ئىبادەتكە كەلسەك، ئۇنداق بولمايدۇ. چۈنكى نەپلە ئىبادەت ئۇنى قىلغۇچىغا پەرز ئەمەس. گەرچە مەزكۇر ئايەتنىڭ لەۋزى ئاممىباب بولسىمۇ، ئاممىباب نەرسىنى خاسلاشتۇرۇش دۇرۇستۇر. ئۇنى خاسلاشتۇرۇشنىڭ دەلىلى شۇكى، نەپلە ئىبادەت ئارتۇق قىلىنغان ئىبادەتتۇر. ئارتۇق قىلىنغان ئىبادەت ئىختىيارلىقنى تەقەززا قىلىدۇ.»

ئىككىنچى قاراشتىكىلەرنىڭ دەلىلى

الله تائالانىڭ: ﴿ئەمەللىرىڭلارنى بىكار قىلىۋەتمەڭلار﴾ دېگەن سۆزى نەپلە ئىبادەتكە كىرىپ بولغاندىن كېيىن ئۇنىڭدىن چىقىپ كېتىشنىڭ دۇرۇس ئەمەسلىكىنى ئىپادىلەيدۇ. چۈنكى ئۇ ئەمەلنى بىكار قىلغانلىق بولىدۇ. الله تائالا ئەمەلنى بىكار قىلىشتىن توستى.

ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: مەن ۋە ھەفسە ئىككىمىز روزا تۇتىۋالغان ئىدۇق. بىزگە ھەدىيە تاماق كېلىپ قالدى. بىز ئۇنىڭدىن يېدۇق. ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يېنىمىزغا كىردى. ھەفسە مەندىن بۇرۇن ئېغىز ئېچىپ (ئۇ ئاتىسىنىڭ قىزى ئىدى ئەلۋەتتە): ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! مەن ۋە ئائىشە ئىككىمىز نەپلە روزا تۇتقان ئىدۇق. بىزگە ھەدىيە تاماق كېلىپ قالدى. شۇنىڭ بىلەن بىز روزىمىزنى بۇزىۋەتتۇق، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇنىڭ ئورنىغا بىر كۈن قازاسىنى قىلىۋېلىڭلار» دېدى.[2]

ئۇلار بىرىنچى قاراشتىكىلەرنىڭ: نەپلە ئىبادەت قىلغۇچى ئۆزىنى ئۆزى ئىبادەتكە بۇيرۇيدۇ، دېگەن دەلىلىگە جاۋاب بېرىشتە مۇنداق دەيدۇ: «نەپلە ئەمەلنى باشلاشتىن بۇرۇن ئۇنى ئەيىبلەشكە يول يوق. ئەمما ئۇنى باشلىغاندىن كېيىن ئۆزىنى شۇ ئىبادەتكە لازىم قىلىپ، ئۇنى قىلىشقا بەل باغلىدى. شۇڭا ئۇنىڭ ئۆزىگە لازىم قىلغان ئىشنى ئادا قىلىشى ۋە بەل باغلىغان ئىشقا ۋاپا قىلىشى پەرز بولىدۇ. الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئى مۆمىنلەر! ئەھدىلەرگە (يەنى الله بىلەن سىلەرنىڭ ئاراڭلاردىكى ۋە سىلەرنىڭ ئۆز

---

[1] سۈرە تەۋبە، 91 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] ئىمام مالىك، تىرمىزى ۋە ئەبۇ داۋۇد رىۋايەت قىلغان.

ئـاراڭلاردىكى ئەھدىلەرگـە) ۋاپـا قىلـىڭلار﴾[1]. يەنـە كـېلىپ مـەزكۇر ئايـەتتىكى لـەۋزى ئامىباب بولۇپ، نەپلە ئىبادەتلەرنىمۇ، باشقا ئىبادەتلەرنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.»[2]

ئىككىنچى ھۆكۈم

الله تائـالانىڭ: ﴿(كاپىـرلار بىلـەن جـەڭ قىلغـان چىغـىڭلاردا) بوشـاپ قالمـاڭلار، (كاپىرلارنى) سۈلھكە چاقىرماڭلار﴾ دېگەن سۆزى ھەققىدە.

بۇ ئايـەت مۇشـرىكلاردىن سـۈلھى تۈزەشـنى تەلـەپ قىلىشـنىڭ دۇرۇس ئەمەسـلىكىنى كۆرسىتىدۇ. ئەمما كاپىرلار كۈچلۈك ۋە سان جەھەتتە مۇسۇلمانلار تولىغا نىسبەتەن كۆپ بولسا، مۇسۇلمان قومانداننىڭ سۈلھى تۈزەش ۋە كېلىشىم قىلىشنى پايدىلىق دەپ قارىسا، ئۇنىڭ سۈلھى تۈزەش ھەققى بار. قۇرەيش كاپىرلىرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى مەككىگە كىرىشتىن توسقانلىقى، ئۇنى سۈلھى تۈزەشكە ۋە ئۆزئارا ئون يىل ئۇرۇش توختىتىشقا چاقىرغان چاغدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ بۇ تەكلىۋىنى قوبۇل قىلغان[3].

مۇھىم پايدا

الله تائـالانىڭ: ﴿(كاپىـرلار بىلـەن جـەڭ قىلغـان چىغـىڭلاردا) بوشـاپ قالمـاڭلار، (كاپىرلارنى) سۈلھكە چاقىرماڭلار﴾ دېگەن سۆزى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەككىگە سۈلھى بىلەن كىرمىگەنلىكىنى، ئەكسىچە قورال كۈچى بىلەن كىرگەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. چۈنكى الله تائالا بۇ ئايەتتە ئۇنى كاپىرلار بىلەن سۈلھى تۈزەشتىن توسىدۇ.

www.munber.org

---

[1] سۈرە مائىدە، 1 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

[2] ئىمام ئىبنى جەۋزىنىڭ «زادۇل مەسىر فىي ئىلمىتتەپسىر» ناملىق تەپسىرى، 7 ـ جىلد، 413 ـ بەت. ئىمام جەسساسنىڭ «ئەھكامۇل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 3 ـ جىلد، 393 ـ بەت. ئىمام قۇرتۇبىينىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 16 ـ جىلد، 255 ـ بەت.

[3] ئىمام ئىبنى جەۋزىنىڭ «زادۇل مەسىر فىي ئىلمىتتەپسىر» ناملىق تەپسىرى، 7 ـ جىلد، 413 ـ بەت. ئىمام جەسساسنىڭ «ئەھكامۇل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 3 ـ جىلد، 393 ـ بەت. ئىمام قۇرتۇبىينىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 16 ـ جىلد، 256 ـ بەت. ئىمام ئەلۇسىنىڭ «روھۇلمەئانى» ناملىق تەپسىرى، 26 ـ جىلد، 80 ـ بەت.